

«МАРТИН БОРУЛЯ»

ІВАН КАРПЕНКО-КАРИЙ

**Іван Карпенко-Карий
(Іван Тобілевич)
(1845 – 1907)**

*«Сцена – мій кумир, театр –
священний храм для мене!»*

(Іван Карпенко-Карий)

« ...Він був одним з батьків новочасного українського театру, визначним артистом та при тім великим драматургом, якому рівного не має наша література».

(Іван Франко)

ТЕАТР КОРИФЕЇВ – ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ТЕАТР НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ, ПІСЛЯ ПОЯВИ ЯКОГО УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР УВІЙШОВ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ.

*Корифей (від грецьк. вождь, ватажок) – у давньогрецькій трагедії керівник хору або заспівувач.

«ТЕАТР КОРИФЕЇВ»

1. До першої трупи акторів входили:

- Іван Карпенко – Карий (Карпенко – це прізвище батька, Карий – герой твору Тараса Шевченка)
- Микола Садовський (дівоче прізвище матері)
- Панас Саксаганський (Саксаган – річка біля маєтку Тобілевичів)
- Марія Садовська – Барілотті (прізвище чоловіка)

Очолив театр Марко Кропивницький

2. Перша п'єса театру – «Наталка Полтавка»

ІСТОРІЯ НАПИСАННЯ

- Біографи письменника вказують, що **поштовхом до написання цього твору стала комічна історія про домагання дворянських прав, яку пережив батько Івана Карповича — Карпо Адамович Тобілевич.**
- Цей біографічний факт драматург підніс до широкого узагальнення, гостро висміявши й засудивши станове честолюбство і паразитизм привілейованої соціальної касты — дворянства.
- До слова, батько письменника, як і герой п'єси, не добився дворянських прав, бо в частині родових документів стояло прізвище не Тобілевич, а Тобулевич (аналогічно і в комедії: Боруля — Беруля).

- Було безліч фактів прагнення селянина «вибитися в люди» — домогтися визнання у дворянстві. Прикладів таких вискочнів, які досягли певного матеріального й суспільного рівня, було достатньо. «Трохи ушляхетнитися» була в ту епоху «річчю світовою», яку не раз засвідчила європейська література від Ж-Б. Мольєра, Оноре де Бальзака, Гі де Мопассана, Фредеріка Стендаля до Олексія Толстого й Антона Чехова. Тож комедія українського драматурга свідчить ще й про вміння знайти потрібний гостроактуальний сюжет.

Дніпровський академічний український музично-драматичний театр імені Т.Шевченка.

Літературні алюзії:
Жан-Батист Мольєр,
“Міщанин-шляхтич” -
Журден

Мартин Боруля	Журден
Спільне	
1. Розумна працююча людина із заможної верхівки села	1. Багатий купець, здобув багатство працею та кмітливістю
2. Має закохану в людину зі свого стану доньку, яку хоче одружити з людиною, яка на соціальній драбині стоїть вище від неї (за «образованого чоловіка».	2. Має закохану в людину зі свого стану доньку, яку хоче одружити з людиною, яка стоїть на соціальній драбині вище від неї — за шляхтича
3. Втрачає гроші, які привласнює чиновник-пройдисвіт, що «допомагає». Мартину в судовій справі	3. Втрачає гроші, які привласнює шляхтич-пройдисвіт, що «допомагає». Журдену стати шляхтичем
4. Спроби запровадити дворянське життя в себе в домі	4. Спроби запровадити дворянське життя в себе в домі.
5. Не знаходить підтримки в родині	5. Не знаходить підтримки в родині
6. Нездоланне прагнення вийти «на дворянську лінію».	6. Під владою пристрасті — стати шляхтичем
Різне	
7. Соціальний стан — селянин, хлібороб	7. Соціальний стан — буржуа, купець
8. Причина бажання мати дворянське звання	8. Причина пристрасті стати шляхтичем

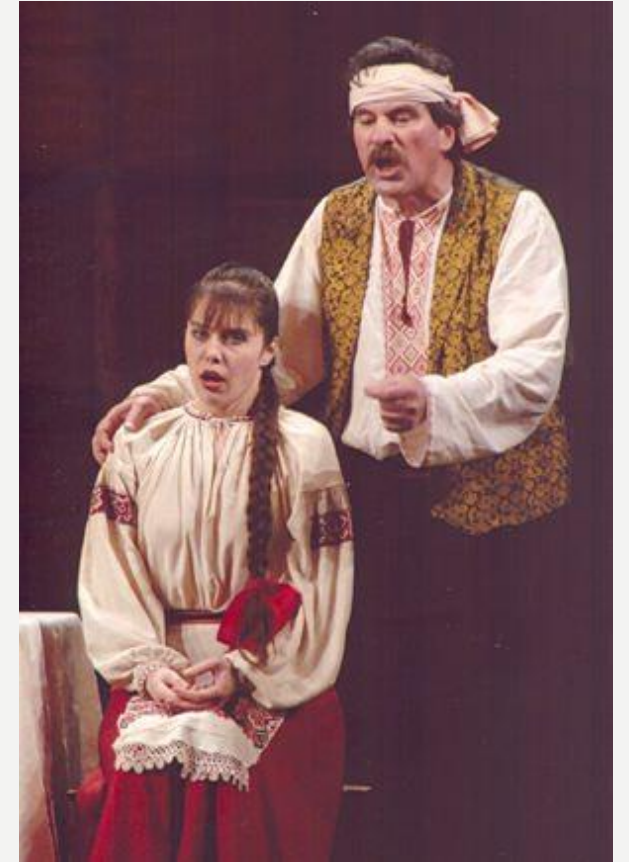
ПАСПОРТ ТВОРУ

- **Рік:** 1886
- **Літературний рід:** драма
- **Жанр:** комедія
- **Літературний напрям, стиль, течія:** реалізм
- **Тема:** дворянство як міф про найкраще життя
- **Ідея:** засудження підміни особистісних цінностей класовою належністю; викриття бюрократизму й судової системи, заснованої на хабарництві
- **Головна думка:** головне — не титул, а вміння залишатися порядною, високоморальною людиною у всіх життєвих ситуаціях.

КОМПОЗИЦІЯ

- Комедія в 5-ти діях.
- Події відбуваються протягом кількох тижнів.

СЮЖЕТ

- **Експозиція** — знайомство з родиною Мартина Борулі.
- **Зав'язка** — домовленість Борулі із повіреним Трандалєвим про апеляцію щодо визнання Мартина дворянином.
- **Розвиток дії** – батькова наука синові, дочці Марисі. Зустрічі Марисі з нареченим Миколою. Відмова Борулі сватам від Миколи. Зневажливе ставлення економа поміщика Красовського. Повернення з міста Омелька, крадіжка коней і майна. Приїзд жениха Націєвського, його втеча із заручин, помста Борулі. Поміщик Красовський виганяє родину Мартина із села.
- **Кульмінація** – відмова у дворянстві.
- **Розв'язка** – Мартин Боруля спалює документи про дворянство.

ПРОБЛЕМАТИКА

- людської гідності;
- усвідомлення того, що щастя не в чині або посаді;
- праці як духовної потреби і джерела матеріального статку;
- батьків і дітей;
- меншовартості;
- кохання і сімейного щастя.

ПЕРСОНАЖІ КОМЕДІЇ

- Мартин Боруля — заможний селянин, багатий шляхтич, чиншовик.
- Палажка — його дружина.
- Марися — їхня дочка.
- Степан — їхній син, канцелярист земського суду.
- Гервасій Гуляницький — друг Мартина, батько Миколи.
- Микола — його син, парубок.
- Націєвський — реєстратор із ратуші. Наречений Марисі
- Красовський — шляхтич, з яким судиться Мартин Боруля.
- Трандалев — повірений.
- Протасій Пеньонжка, Матвій Дульський — чиновники.
- Омелько, Трохим — наймити Борулі.

Мартин Боруля

додає документ дворянського зібрання про приналежність до дворянського роду. За справу береться повірений Грандалев, з монологу якого дізнаємося про те, що він веде «діло Борулі проті Красовського, а діло Красовського – проти Борулі». Мартин хоче видати заміж дочку за чиновника Націєвського і просить сина привезти губернського секретаря в гості. Батько дорікає Марисі за «мужичу вимову», змушує говорити «папінька, мамінька». Марися любить Миколу, вони хочуть повідомити батьків про весілля. У комічному плані передається підготовка Омелька до поїздки в місто із Степаном, якого слід називати паничем.

Дія 2

Гервасій Гуляницький заводить розмову про весілля свого сина Миколи з дочкою Борулі Марисею. Боруля відмовляє, посилаючись на те, що дочка його дворянка. Палажка радіє, що матиме такого гарного зятя, але Мартин переконує дружину, що не сьогодні-завтра їх утвердять у дворянстві, тому Марися вийде заміж за секретаря– реєстратора. Палажка погоджується з ним і збирається розпитати про всі звичаї та порядки дворянські. З міста повертається Омелько, у якого украли свитку, чоботи і прекрасних хазяйських коней. Мартин з гіркотою промовляє: «А синок... синок!.. Я тут із шкури вилазю, щоб його в люде вивести, а він там п'янствує...»

Дія 3

Мартин обурений документом про те, щоб його вивезти з маєтку Красовського. Мріє про той час, коли дочку «пристроїть» і заживе по-дворянськи: собак розведе, буде їздити на полювання, у карти грати. Посилає Омелька на дорогу, щоб той завчасно попередив про приїзд жениха. Микола розповідає Марисі про сварку батьків, про те, що Гуляницький наказує сватати дочку Котовича. Марися в розпачі, вона радить покоритися батькові, але не поспішати із сватанням. Мати не підтримує дочку, бо не хоче сваритися з чоловіком. У цей час приїздить Націєвський – з гітарою в руках, у шерстяній накидці.

Дія 4

З розмови Борулиних наймитів дізнаємося, що Мартин купив «якісь бумаги на Красовського, а Красовський заплатив дорожче, і він (повірений) продав йому бумагу вже на нашого пана». Націєвський не приховує, що приїхав одружуватися з розрахунку, і заздалегідь виторгував у майбутнього тестя неабияке придане, про що Мартин Боруля сповіщає Палажці з простодушною наївністю: «500 рублів приданого, весілля на наш кошт, 2 годи доставлять в город топливо і деякі предмети на продовольствіє і хату поставить у городі». Марися говорить Націєвському, що любить іншого. Це не зупиняє жениха, який вважає, що жінки від нього «тануть». Підслухавши розмову Мартина з Палажкою про вибір майбутніх кумів, секретар остаточно вирішує тікати із заручин, сумніваючись, чи не підсунуть йому наречену, яка чекає дитину.

Дія 5

Боруля, наздогнавши Націєвського, лупцює його. Додому повертається Степан, тому що після скасування земського суду залишається безробітним. Марися розповідає, що Мартин занедужав після звістки про те, що потрібно виселитися з орендованої землі. Крім того, із Сенату надійшла відмова, бо в одному документі написано не «Боруля», а «Беруля». На допомогу приходить Гуляницький, який умовляє Борулю відмовитися від дворянства. **Мартин спалює злочасні документи, які гарантували йому дворянство, й вирішує одружити Марисю з Миколою. Думка про дворянство нащадків залишається його найсокровеннішою мрією, тому Боруля звертається до Миколи й Марисі зі словами: «Вчіть дітей своїх, щоб мої онуки були дворянами»**

«Мартин Боруля»

• *За соціальним статусом - заможний селянин*

• він має заповітне бажання: повернути собі колись давно втрачене дворянство

• чесний, працьовитий, проте і наївний, бо орієнтується на дворян

• використовує у своїй мові полонізми й русіянізми - «жеч», «папінька», «мамінька», «кофій»

• хотів попрощатися із бідністю й позбутися соціальної вторинності, відстояти свою людську гідність

• він самовіддано любить дітей, бажає їм щастя та водночас примушує жити й чинити за дворянськими правилами

• хоче одружити свою доньку з людиною, яка на соціальній драбині стоїть вище за нього

• влаштовує сина на роботу чиновником і навіть радить йому порвати з другом дитинства, бо той селянин

• вірить в те, що лише дворянство здатне зробити людину щасливою

ПАЛАЖКА БОРУЛЯ

порядна
роботяща,
звикла до
щоденної праці
дбайлива матір
Степана і Марисі

“Правда твоя!
Ох, правда, моя добра
ти, моя розумна
дитино!...”

дружина М. Борулі,
який мріє стати
дворянином

“Тоді, старий! Слава богу, що дворянство згоріло!
Тепер будемо жити по-старосвітськи...”

Іван Карпенко-Карий, комедія “Мартин Боруля”

затуркана
малоосвічена
простого роду
байдужа до
дворянських
порядків,
до ласкавих слів
“душко”, “Палазю”
довірлива, може
легко змінити
свою думку

із зневагою ставиться
до марнославних
бажань свого
чоловіка

Марися Боруля

Стійка до змін

Морально міцна

Здатна на щирі почуття

Добра

Розумна

**«Вона не дурна, в ній
батькова кров, розбере,
не бійсь, де пан, а де
мужик».**

**«Перше батько казали, що
всякий чоловік на світі
живе за тим, щоб робить, і
що тільки той має право
їсти, хто їжу заробляє».**

Не може сидіти без роботи

**Не прагнула стати
дворянкою**

**Іван Карпенко-Карий
«Мартин Боруля»**

Степан Боруля

Іван Карпенко-Карий
п'єса «Мартин Боруля»

Сім'я:

Мартин Боруля (батько)

Палажка (мати)

Марися (сестра)

Разом з канцеляристом-регістратором із ратуші Націєвським підтримують химерну мрію Борулі про дворянство.

Є друг дитинства – Микола Гуляницький, який має близькі стосунки з Марисею

Прагне отримати чиновницьку посаду обманом, хитрістю – так, як у чиновницькому колі було заведено

Працював у канцелярії

«У нас є білярд, бульвар чудесний, панночок скільки хочеш: у неділю бульвар ними цвіте, мов маком всіяний... А що збереться компанія, та поїдемо на Сугаклей, варило кашу, ловимо рибу, печеруємо раки імі запиваємо трехпробною і співаємо крамбамбулі!»

Не знайшов свого покликання в роботі канцеляристом

Витрачав батьківські гроші на розваги та одяг

«Я, братт, зразу аж плакав, як определили мене в казначейство. Дали мені, знаєш, якусь відомість: одні графки та цифри. Очі розбіглися – не знаю, котру поставив, котру ставити: проминув одну графіку, всунув цифру – не туди... А потім определили мене у земський суд. Штупт зовсім другі діла... Два годи писав присяжні листи та всякі копії, а тепер і сочиняємо...»

Марися: «Перше батько казали, що всякий чоловік на світі живе затим, щоб робить, і що тільки той має право їсти, хто їжу заробляє».

Мартин Степану: “Ти, сину, не дружи з нерівнею, краще з вищими, ніж з нижчими. Яка тобі компанія Микола? Мужик — одно слово, а ти на такій лінії, трешся між людьми іншого коліна...”, «трись меж людьми — і з тебе будуть люде!»

Мартин: «Чую, як мені легше робиться, наче нова душа сюди ввійшла, а стара, дворянська, попелом стала».

Марися до матері: «Нащо ж дворянство нам здалося, коли воно горе приносе?.. Краще жить на світі щасливим мужиком, ніж нещасним паном — це всяке знає»

Трандалев про себе: «Нарешті: чи виграв, чи програв, а грошики дай! Живи — не тужи! Все одно, що лікар: чи вилічив, чи залічив, — плати»

Мартин дружині: «Дворянин — одно, хлоп — друге!.. Може, ти цього не розумієш, то тобі ясніше скажу: сметана — одно, а кисле молоко — друге!»

Мартин: «Якби ви знали, як-то хочеться бачить вас хорошими людьми, щоб ви не черствий хліб їли... Якби-то знали... тоді б ви зрозуміли, що батьки не вороги вам»

Гервасій Мартину: «нам дворянство так личить, як корові, сідло».

Націєвський : «Любов — ета злодійка приходить зря, сьогодні нет єйо, а завтра вот она».

Омелько: «Всякому чоловікові назначено, що робить, з чого хліб їсти і що йому мать»

- Яскравий сатиричний персонаж — повірений **Тренделєв**. Його спеціалізація — махінації з документами, він уособлює бюрократичне суспільство, морально звиродніле й охоплене корупцією. Письменник постійно мав справу з такими ділками, працюючи чиновником, добре знав їхню психологію, а тому зневажав до глибини душі. Характери в драматичних творах розкриваються через діалоги чи монологи.

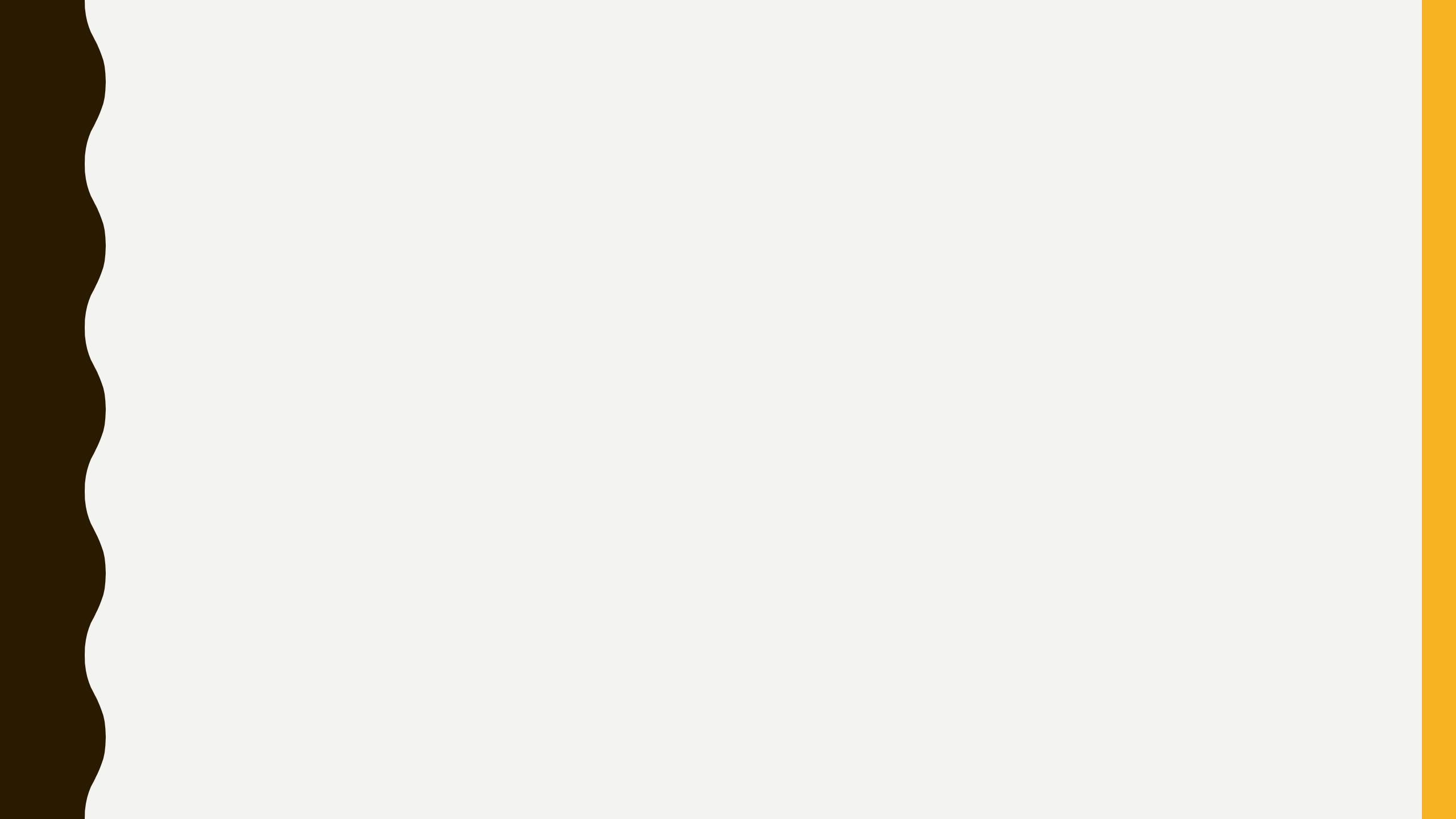
- Один із найколеритніших образів п'єси — **Омелько**.
- За його простакуватістю ховається глибока народна мудрість, мрійливість, гумористично-філософське ставлення до мирської «суєти» і водночас життєвий практицизм.
- Мартин і Омелько представляють два абсолютно протилежні світи: перший — дисгармонійний світ сучасної індустріальної цивілізації (на стадії його становлення) з хворобливими амбіціями, пристосуванством, нещирістю, пихатістю, хибними цінностями, метушливістю, трагікомічними стресами тощо; другий — гармонійний світ традиційної української сільської цивілізації з простим, природним устроєм життя, сердечністю, пошаною до традицій, до праці, з веселою й ліричною вдачею.

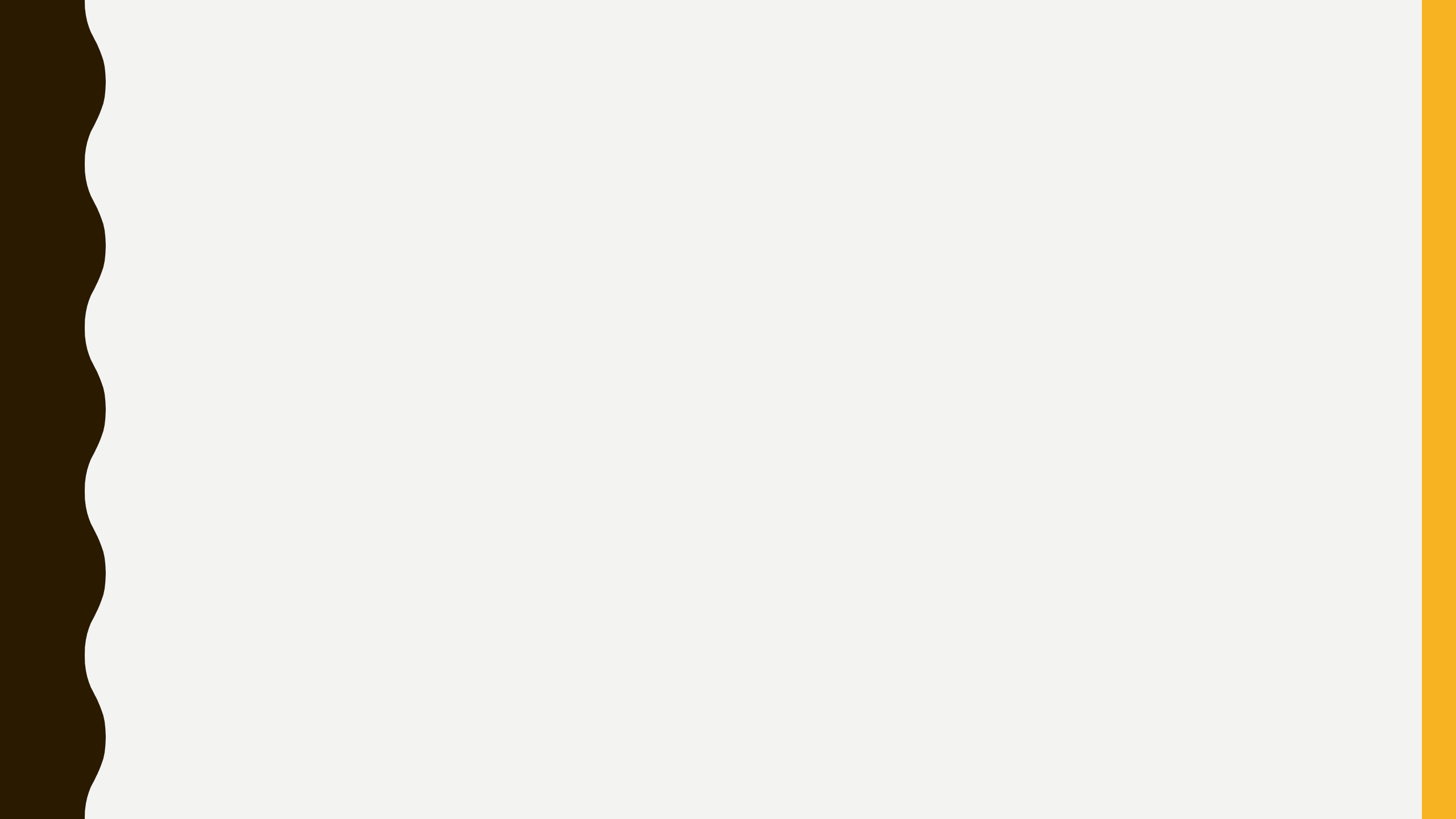
- В негативному ключі зображено й реєстратора з ратуші (чиновника) **Націєвського**: самозакоханий, проте жалюгідний за своїми моральними рисами панок із вдачею боягуза. Як тільки Націєвський запідозрив, що дівчина, з якою його хоче одружити Мартин Боруля, вагітна від іншого, він без вагань тікає.
- Націєвський думає, що завжди може сподобатися будь-якій дівчині, проте його кумедна мова таневдалі спроби залицяння викликають лише огиду.

- Як позитивних персонажів показано заможного шляхтича **Гервасія Гуляницького** та його сина **Миколу**.
- **Микола** виявляє наполегливість у відстоюванні свого права на життя з коханою дівчиною (Марисею). В цьому йому допомагає батько, який постає уособленням традиційної народної моралі та мудрості.
- Так, **Гервасій** допомагає товаришеві, Мартину Борулі, усвідомити згубність ідей про вищість дворян над простими мужиками та повернутися до нормального життя відповідно до українських народних звичаїв.

- Сам І. Карпенко-Карий блискуче грав роль Мартина Борулі в Театрі корифеїв. Завдяки добродушному народному гуморові, упізнаваності, психологічній переконливості образів, гострій злободенності проблематики п'єса ось уже понад сто років з успіхом іде на сценах вітчизняних театрів.

Домашнє завдання:

<http://interactive.ranok.com.ua/theme/contentview/zovnshn-nezalezhne-otsnyuvannya/ykranska-literatyr-nter-aktivniyi-dovdnyk-praktikum-z-testami-garyunova-yu-o-tishcenko-z-r-bytko-s-g-ltvnova-m/zanyattya-23-van-ka-rpenko-kariyi-psa-martin-borylya/23874-zanyattya-23-test-yak-na-zno>